

**Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет
Кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту**

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ПОЖАРСЬКА ТЕТЯНА ІВАНІВНА

УДК 657.4:330.14

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**ОБЛІК ТА КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ГАЗУ ТА
ПОСЛУГ НА ЙОГО ПОСТАЧАННЯ**

Спеціальність 071 – облік і оподаткування

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Т. І. Пожарська

Науковий керівник
Гайдучок Тетяна Станіславівна
кандидат економічних наук, доцент

Житомир – 2021

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліського національного університету

Рецензент:

доцент кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету,
к.е.н., доц. Сус Леся Валеріївна

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____ к.е.н., доц. Гайдучок Т. С.

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за
результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
№ 8 від 7 грудня 2021 року.

Завідувач кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту д.е.н., проф.
Мороз Ю. Ю. _____

7 грудня 2021 року

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студентка Пожарська Тетяна Іванівна захистила кваліфікаційну роботу з оцінкою
за шкалою ECTS _____, сума балів _____ за національною шкалою з
оцінкою _____.

Секретар ЕК

Майдуда Г. С.

АНОТАЦІЯ

Пожарська Т. І. Облік та контроль розрахунків з покупцями газу та послуг на його постачання. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 071 – облік і оподаткування. – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2021.

У роботі обґрунтовано теоретико-методичні аспекти і практичні рекомендації щодо покращення організації обліку й формування інформаційних ресурсів для управління розрахунками з покупцями суб'єктів бізнесу.

З'ясовано, що правильна організація обліку, аналізу і контролю розрахунків з покупцями сприяє упорядкуванню інформаційних потоків та їх аналізу, достовірності отриманих даних, а також організації ефективної системи управління підприємством.

Доведено, що для впливу на ефективність управління діяльністю суб'єктів необхідно правильно організувати облік та контроль, що дозволить маневрувати розмірами дебіторської заборгованості та покращити якісно діяльність підприємства в цілому.

Ключові слова: покупці, облік, контроль, дебіторська заборгованість, послуги постачання.

ABSTRACT

Pozharska TI Accounting and control of settlements with buyers of gas and services for its supply. – Manuscript.

Qualification work for a master's degree in specialty 071 – Accounting and Taxation. – Polissya National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2021.

The paper substantiates the theoretical and methodological aspects and practical recommendations for improving the organization of accounting and the formation of information resources for managing settlements with customers of business entities.

It was found that the correct organization of accounting, analysis and control of payments to customers helps to streamline information flows and their analysis, the reliability of the data obtained, as well as the organization of an effective enterprise management system.

It is proved that in order to influence the efficiency of management of entities, it is necessary to properly organize accounting and control, which will allow you to maneuver the amount of receivables and improve the quality of the enterprise as a whole.

Key words: buyers, accounting, control, receivables, supply services.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ГАЗУ ТА ПОСЛУГ НА ЙОГО ПОСТАЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ	9
1.1. Економічний зміст розрахунків з покупцями як об'єкта обліку та управління	9
1.2. Організація обліку та контролю розрахунків з покупцями	15
1.3. Характеристика вітчизняного ринку газу та послуг і аналіз господарської діяльності підприємства	18
РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ГАЗУ ТА ПОСЛУГ НА ЙОГО ПОСТАЧАННЯ	28
2.1. Завдання і роль системи обліку і контролю розрахунків з покупцями	28
2.2. Облік розрахунків з покупцями	29
2.3. Система та інструменти контролю розрахунків з покупцями	34
ВИСНОВКИ	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТКИ	45
Інноваційний проект організація обліку та контролю розрахунків з покупцями	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасних умовах функціонування економіки країни, важливість і значимість бухгалтерського обліку важко переоцінити. Правильно налагоджений й організований облік являється однією з суттєвих умов стратегічного управління сучасним суб'єктом бізнесу і досягнення високих економічних показників. Сукупність всієї інформації, яка формується в системі обліку, потребують всі учасники системи управління підприємством.

Правильна організація розрахунків з покупцями потребує забезпечення своєчасного одержання коштів за надані послуги.

Актуальність теми наукового дослідження полягає в тому, що дослідження особливостей обліку розрахунків з покупцями створює передумови для правильного визнання та відображення розрахунків з покупцями в бухгалтерському обліку, удосконалення організації та методики системи внутрішнього контролю й аудиту виконання договірних зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Обґрунтованим питанням обліку, контролю й аналізу розрахунків з покупцями у своїх працях приділяли посилену увагу такі науковці, як Буднік Т. В., Петренко О. П., Рибалко О. М., Слепченко В. П., Попова В. Д. та інші. Проте питання управління організації обліку, контролю і аналізу розрахунків з покупцями потребують подальшого дослідження.

Постановка завдання. *Мета кваліфікаційної роботи* полягає в загальнотеоретичному обґрунтуванні концептуальних основ та вдосконаленні практичних аспектів системи обліку, аналізу та контролю розрахунків з покупцями.

Для реалізації поставленої мети в ході написання кваліфікаційної роботи потрібно вирішені наступні *завдання*:

- дослідити економічний зміст розрахунків з покупцями як об'єкта обліку й управління;

- окреслити ключові питання організації обліку і контролю розрахунків з покупцями;
- вивчити стан вітчизняного ринку газу та послуг і здійснити аналіз господарської діяльності досліджуваного підприємства;
- вивчити особливості організації обліку розрахунків з покупцями;
- дослідити методичні принципи організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками, відображення операцій в регістрах обліку;
- дослідити методику аналізу розрахунків з покупцями суб'єкта бізнесу;
- оцінити вплив розрахунків з покупцями на фінансовий стан підприємства ;
- обґрунтувати пропозиції по вдосконаленню обліково-аналітичної роботи;
- розкрити систему контролю і аудиту розрахунків з покупцями на підприємстві;
- систематизувати та розширити теоретичні практичні знання зі спеціальності та застосувати їх при вирішенні конкретних наукових, технічних та економічних завдань.

Предмет дослідження – сукупність загальнотеоретичних та практичних основ бухгалтерського обліку, аналізу, контролю і аудиту розрахунків з покупцями підприємства.

Об'єктом дослідження є система обліку, аналізу, контролю і аудиту розрахунків з покупцями ПАТ «Житомиргаз».

Методи дослідження: Для теоретичних узагальнень основних результатів обліку і контролю розрахунків з покупцями використано діалектичний і абстрактно-логічний методи. Проведення аналізу стану газового ринку та здійснення аналізу основних економічних показників діяльності досліджуваного підприємства проводилося з допомогою методу порівняння.

Дослідження питань організації обліку на підприємстві проведено з допомогою монографічного методу. При цьому також були використанні метод моделювання, табличний і графічний методи.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі акти України з питань обліку і контролю розрахунків з покупцями, міжнародні та національні стандарти

бухгалтерського обліку, Закони Верховної Ради України, Постанови Кабінету Міністрів, матеріали науково-практичних конференцій, дані державної служби статистики, а також облікові й звітні дані ПАТ «Житомиргаз».

Результати дослідження спрямовані на вдосконалення організації обліку, контролю і аудиту розрахунків з покупцями, мають практичну значущість і можуть бути впровадженні в господарську діяльність суб'єктів бізнесу при організації бухгалтерського обліку і контролю при формуванні системи управління підприємством.

РОЗДІЛ 1. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ГАЗУ ТА ПОСЛУГ НА ЙОГО ПОСТАЧАННЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ

1.1. Економічний зміст розрахунків з покупцями як об'єкта обліку та управління

В ринковій економіці суб'єкти бізнесу в процесі своєї діяльності щодня стикаються з різними видами розрахунків. Виникнення зобов'язань та їх погашення являють собою розрахункові відносини. При цьому, суб'єкт бізнесу може виступати як дебітором, так і кредитором.

Облік розрахунків з покупцями – необхідний елемент управління підприємства, який передбачає виконання бюджету; відхилення від плану і завданих параметрів; напрямки перспективного розвитку підприємства після прийняття управлінських рішень [9, с. 5].

Покупці – суб'єкти бізнесу або фізичні особи, які здійснюють купівлю продукції, виробленої підприємством-продавцем або придбаним ним в іншого суб'єкту для подальшої реалізації [1, с. 147].

Об'єктом системи розрахунків з покупцями виступають відносини та фінансові зобов'язання між покупцями та продавцями. Суб'єктами – покупці товарів, робіт, послуг – платники коштів (рис. 1.1) [24].

Рис. 1.1. Концептуальна модель форм прояву розрахунків з покупцями [24]

При здійсненні розрахунків виникає, як правило, дебіторська заборгованість – сума заборгованості дебіторів суб'єкту господарювання на певну дату [12]. Боржники зобов'язані погасити дебіторську заборгованість, що виникла на основі укладених між ними договорами.

Основними видами договорів, якими зачасту оформляються відносини з покупцями є:

Договір купівлі [□]	продажу, за цим договором продавець зобов'язаний передати товар у власність покупцеві, а покупець в свою чергу повинен прийняти цей товар і сплатити за нього обумовлену суму [□]
Договір поставки [□]	різновид договору купівлі-продажу, його головні відмінності полягають в тому, що, товар за договором поставки купується для здійснення в господарській діяльності, а також те, що договір поставки не може бути укладений організацією, що не займається підприємницькою діяльністю [□]
Договір підряду [□]	угода, відповідно до якої одна сторона (підрядник) зобов'язується виконати за завданням другої сторони (замовника) певну роботу і здати її результат замовнику, а останній зобов'язується прийняти результат роботи і сплатити його [□]
Договір надання послуг [□]	за договором спільного надання послуг виконавець зобов'язується за завданням замовника надати послуги (здійснити певні дії або здійснити певну діяльність), а замовник зобов'язується оплатити ці послуги [□]

У кожного з перерахованих договорів є свої суттєві умови, які важливі для бухгалтера, в тому числі в частині обліку розрахунків з покупцями [2].

Зміст, роль і місце дебіторської заборгованості розглядають в прикладному аспекті – складовий елемент активів, що формується в ринковому механізмі на основі договорів поставки або продажу [2].

Класифікація дебіторської заборгованості представлена на рис. 1.2.

Дебіторську заборгованість [12] за продукцію, товари і послуги за строками погашення з моменту виникнення поділяють на:

довгострокову дебіторську заборгованість [□]	сума дебіторської заборгованості, яка не виникає у процесі нормального операційного циклу і буде погашена після дванадцяти місяців від дати балансу. [□]
поточну дебіторську заборгованість [□]	сума дебіторської заборгованості, яка виникає у процесі нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців від дати балансу. [□]

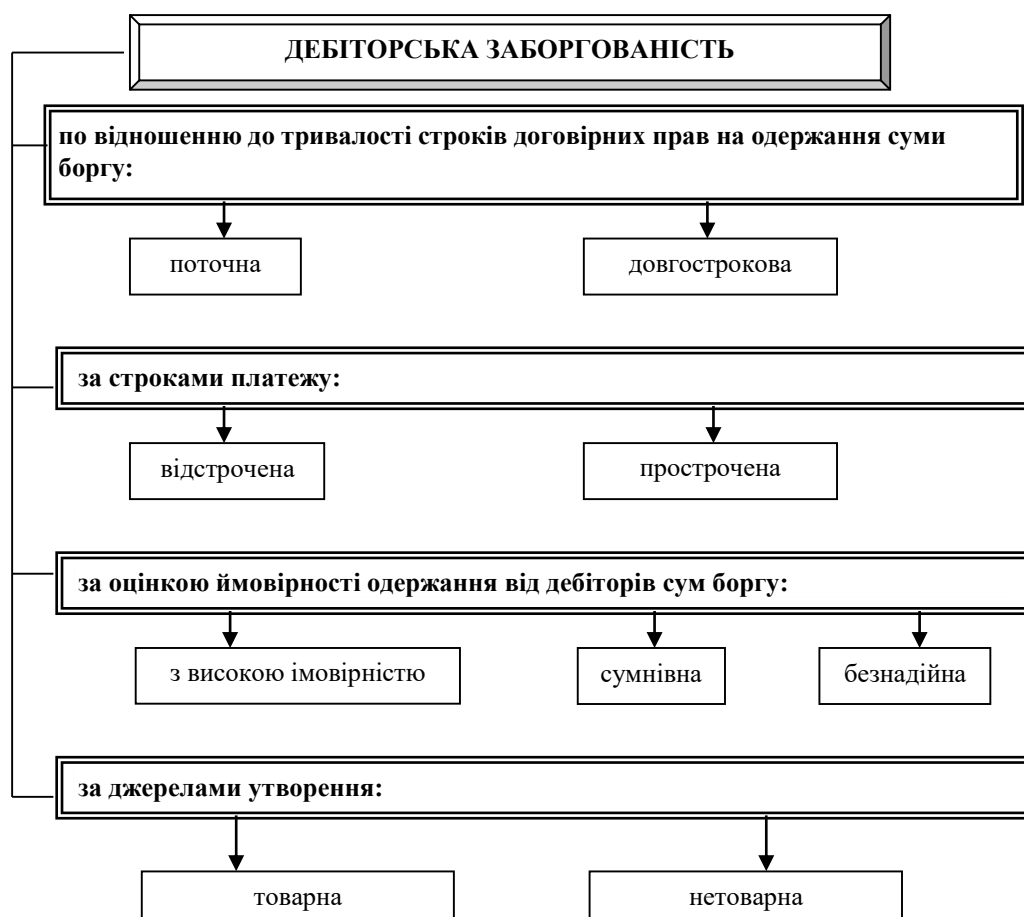

Рис. 1.2. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: узагальнено автором

Як стверджує колектив авторів [17], «правильна класифікація дебіторської заборгованості та розрахунків з дебіторами дає змогу раціонально підійти до організації аналітичного обліку».

Варто погодитися з думкою, що «виділення багатьох класифікаційних ознак при поділу дебіторської заборгованості на види, неодмінно призведе до ускладнення інформаційного опрацювання розрахунків з дебіторами на основі аналітичних рахунків обліку та при звітуванні за окремими показниками» [17].

При здійсненні управління дебіторською заборгованістю потрібно враховувати вплив різних факторів на її рівень. Класифікація факторів впливу на дебіторську заборгованість (рис. 1.3).

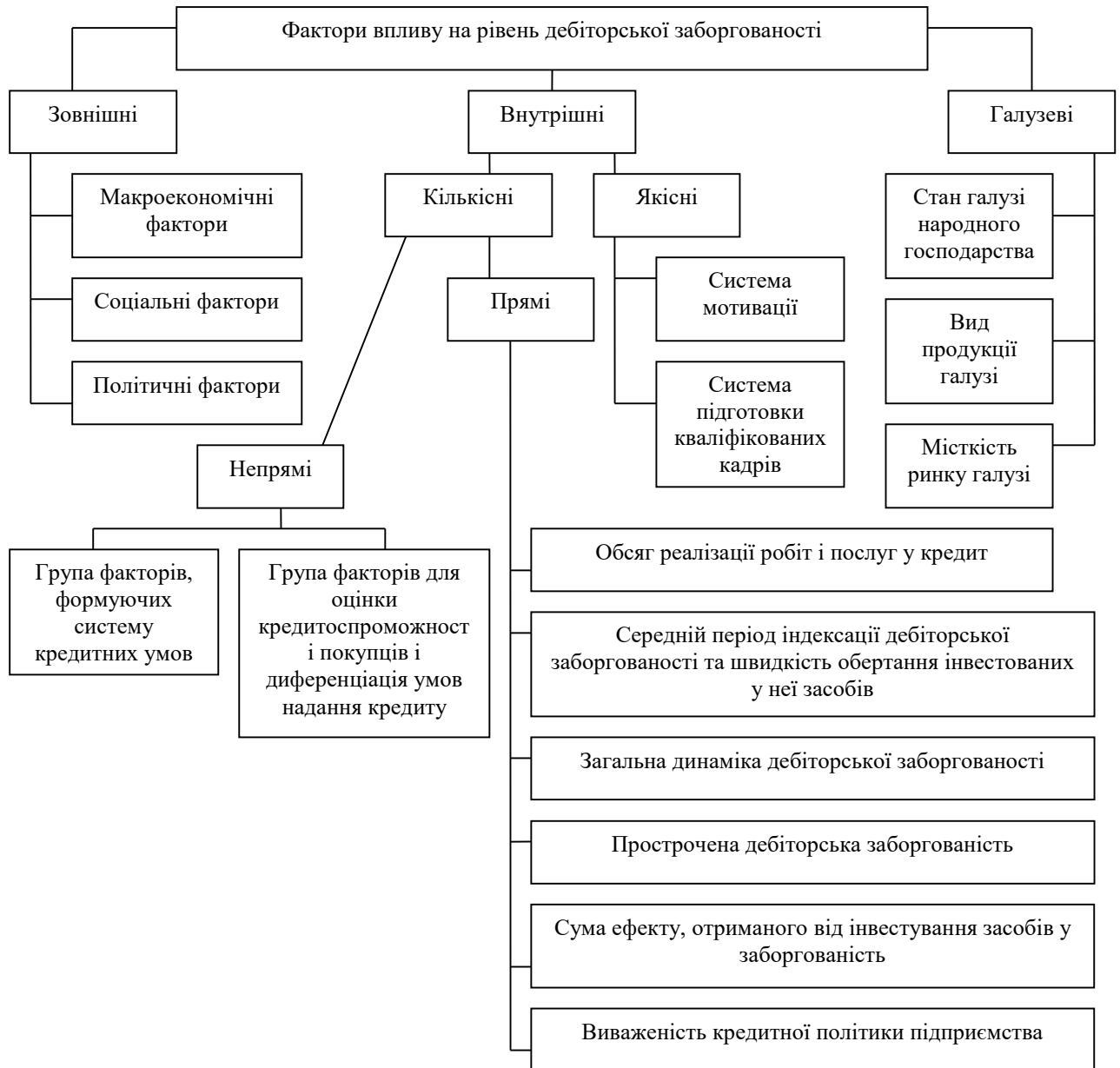

Рис. 1.3. Схеми класифікації факторів впливу на рівень дебіторської заборгованості

Джерело: узагальнено автором

Для забезпечення ефективного функціонування господарської системи має постійно здійснюватися дослідження якості відносин, які безпосередньо впливають на систему взаємодії суб'єкта господарювання та його контрагентів. Модель оцінки якості відносин з покупцями підприємства включає наступні етапи, які узагальнено на рис. 1.4.

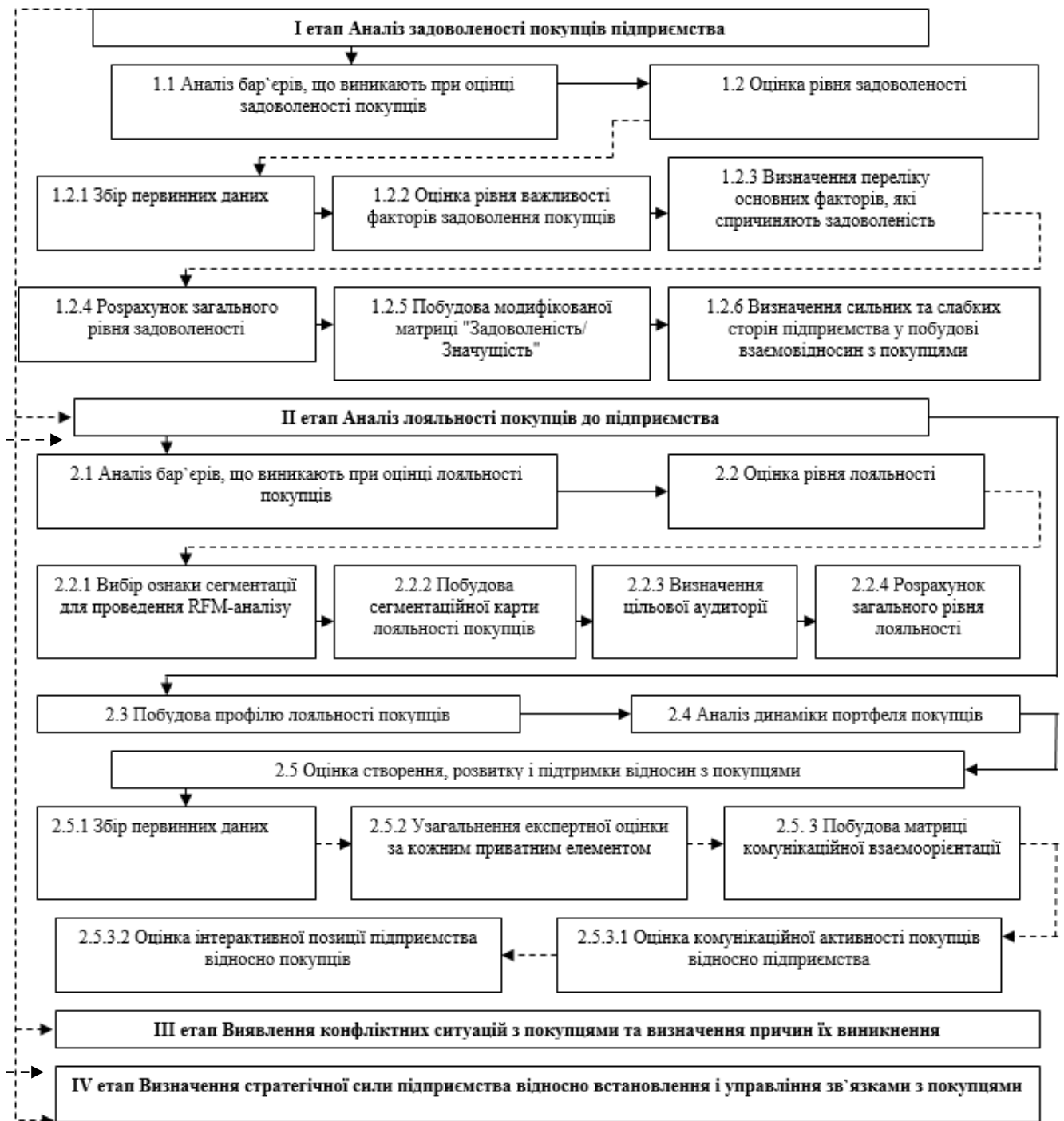

Рис. 1.4. Модель оцінки якості відносин з покупцями підприємства

Джерело: узагальнено автором

Якісне забезпечення фінансової платоспроможності суб'єкта бізнесу шляхом створення ефективного механізму управління дебіторської заборгованості передбачає послідовне виконання таких етапів управління дебіторською заборгованістю (рис. 1.5) [27]

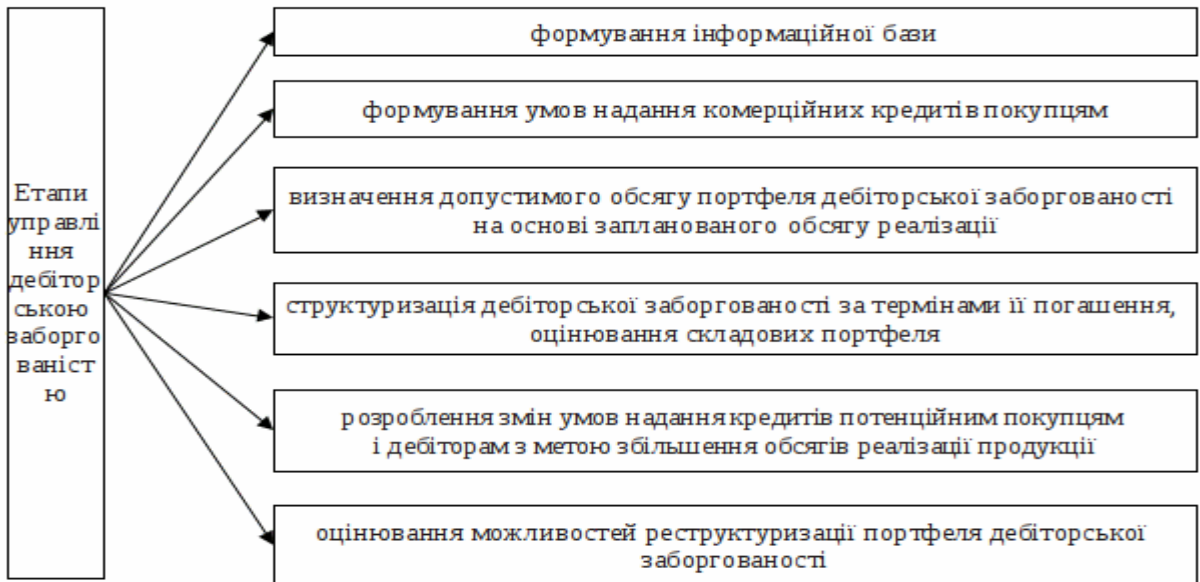

Рис. 1.5. Етапи управління дебіторською заборгованістю [Кононенко]

Етапи формування рішення з управління дебіторською заборгованістю узагальнено на рис. 1.6.

Рис. 1.6. Етапи формування рішення з управління дебіторською заборгованістю

Джерело: узагальнено автором

Таким чином, облік розрахунків з покупцями є досить важливою ділянкою облікового забезпечення, саме на цьому етапі формується основна частина доходної частини суб'єкта бізнесу.

1.2. Організація обліку та контролю розрахунків з покупцями

Повну інформацію за розрахунками з покупцями забезпечує система бухгалтерського обліку підприємства.

Головними завданнями організації обліку дебіторської заборгованості є:

✓	визначення з критеріями класифікації дебіторської заборгованості
✓	вибір методу визначення резерву сумнівних боргів
✓	розробка графіку документообігу для документів, що підтверджують виникнення дебіторської заборгованості, та доведення цієї інформації до виконавців
✓	вибір облікових регістрів, в яких відображається дебіторська заборгованість, та доведення цієї інформації до конкретних виконавців
✓	організація передачі інформації з облікових регістрів до центральної бухгалтерії (головному бухгалтеру) для її відображення в звітності

Облік і контроль дебіторської заборгованості постає одним з ключових завдань у вирішенні проблемних питань, що виникають в процесі управління підприємством.

Впровадження системи контролю, моніторингу процесу розрахунків з покупцями дозволить звести до мінімуму ризику пов'язані з реалізацією дебіторської заборгованості [29].

Важливим питанням також є і оцінка дебіторської заборгованості. Методи оцінки дебіторської заборгованості потрібні для забезпечення імплементування Закону України про бухгалтерський облік та фінансову звітність, першим з

основних принципів фінансової звітності є розсудливість, залежно від того яка сума оцінки активів та доходів компанії. Вони не повинні бути переоцінені [19].

Погоджуючись з науковими розробками вчених-економістів [29], варто відзначити, що для контролю дебіторської заборгованості необхідно: контролювати стан розрахунків підприємства з покупцями; розроблення комплексу стратегічних заходів; постійне відстеження співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості.

Таблиця 1.1

Особливості оцінювання дебіторської заборгованості за її видовим складом

Види вартості	Особливості оцінки
на основі історичної собівартості	первісне (історичне) оцінювання, яке визначають за номінальним і спонтанним методами оцінювання;
на основі вартості реалізації (погашення)	факторингове, форфейтингове оцінювання, оцінювання під час дисконту векселя, для яких характерні видаткова оцінка, чисте реалізаційне оцінювання, що визначають за розміром сумнівних боргів, експертне оцінювання, у ході якого використовують оцінювання продажу;
на основі поточної вартості	оцінювання з урахуванням валютного курсу; оцінювання з урахуванням індексу цін; оцінювання з урахуванням поточної процентної ставки, яке базується на методі потоку, що дисконтувався, і для розрахунку якого запропонований порядок визначення загальної реалізаційної вартості заборгованості;
на базі теперішньої вартості	теперішня оцінка на основі первісної вартості (метод оцінювання – первісний), теперішня оцінка на основі поточної вартості (метод оцінювання – поточний).

Належна організація обліку розрахунків з покупцями передбачає використання Наказу про облікову політику, який виступає внутрішнім нормативно-правовим регламентом організації й ведення системи обліку. Процес здійснення облікової політики складається з таких послідовних етапів (рис. 1.7).

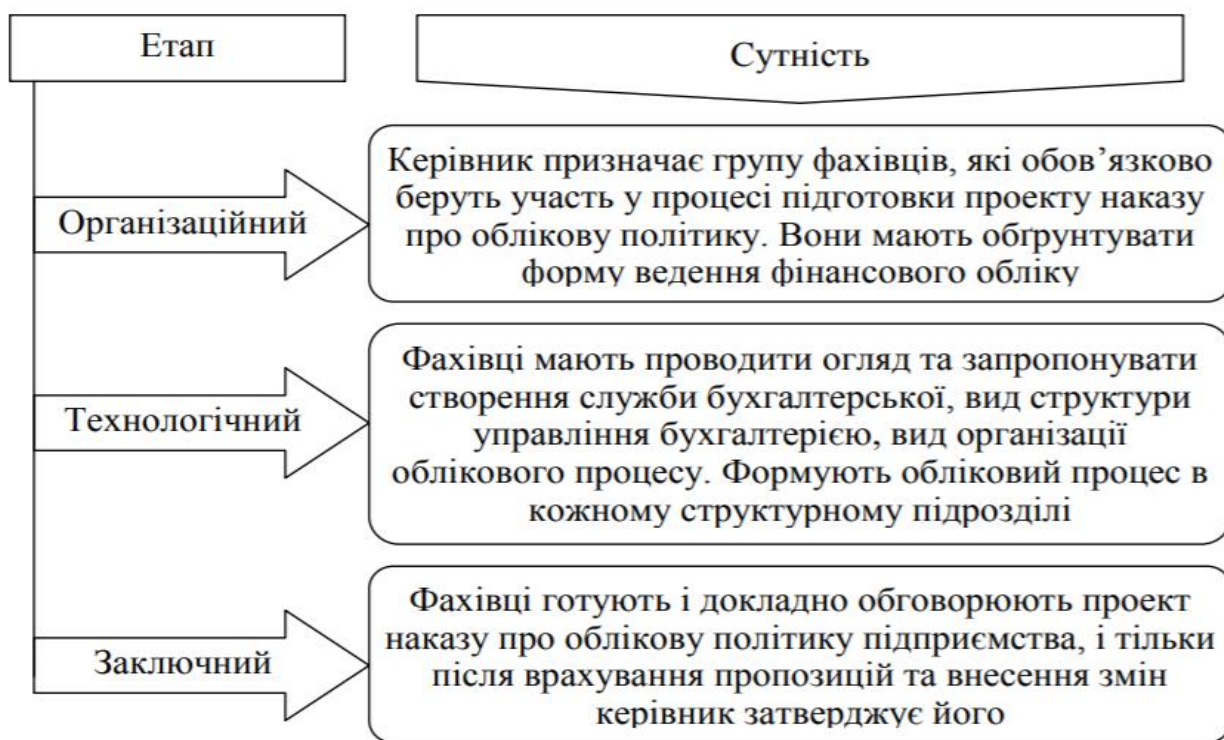

Рис. Етапи підготовки Наказу про облікову політику на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Однією з важливих умов прийняття правильних управлінських рішень на підприємствах є розрахунок фінансових показників на основі фінансової звітності та використання їх для оцінювання фінансовою стану підприємства.

1.3. Характеристика вітчизняного ринку газу та послуг і аналіз господарської діяльності підприємства

Природний газ – специфічний товар, а продаж газу – досить складний процес, як з точки зору обліку, так і з технологічної точки [31]. Розподіл повноважень між учасниками ринку газу представлено на рис. 1.8.

Рис. 1.8 Учасники ринку газу, їх [31]

Корпоративні відносини між учасниками ринку постачання природного газу ілюструє рис. 1.9

Рис. 1.9. Модель корпоративних відносин учасниками ринку постачання природного газу

Джерело: узагальнено автором

В 2020 році НАК «Нафтогаз України» втратив лідерство за обсягами імпорту газу. Це перше, коли держава опустилася з першого на шосте місце в рейтингу імпортерів [25].

Найбільшими імпортерами газу є такі вітчизняні компанії, як: (рис. 1.10).

Найбільші покупці імпортного газу в 2020 році

Рис. 1.10. Найбільші вітчизняні покупці газу, 2020 р.

За січень-вересень 2021 року з Європи в Україну було імпортовано 2,381 млрд. м³ (рис. 1.11).

Рис. 1.11. Транспортування газу з Європи в Україну [30]

Джерело: узагальнено автором

У вересні 2021 року обсяг транспортування газу з ЄС до України склав майже 665 млн м³ – найвищий показник у 2021 році. З України до країн Європи експорт разом з реекспортом природного газу зріс у 3,5 рази і склав 264 млн м³. Всього за 9 місяців 2021 року Україна імпортувала 2,381 млрд. м³ газу, експорт та реекспорт склав 1,149 млрд м³ [30].

Об'єктом виконання кваліфікаційної роботи виступає ПАТ «Житомиргаз».

Підприємство створене з метою отримання прибутку шляхом реалізації відповідних послуг, а також ефективного використання державного майна шляхом запровадження нових технологій, форм організації виробництва, задоволення потреб у відповідних послугах, виходячи із виробничих можливостей.

Організаційно-управлінську структуру ПАТ «Житомиргаз» зображено на рис. 1.12.

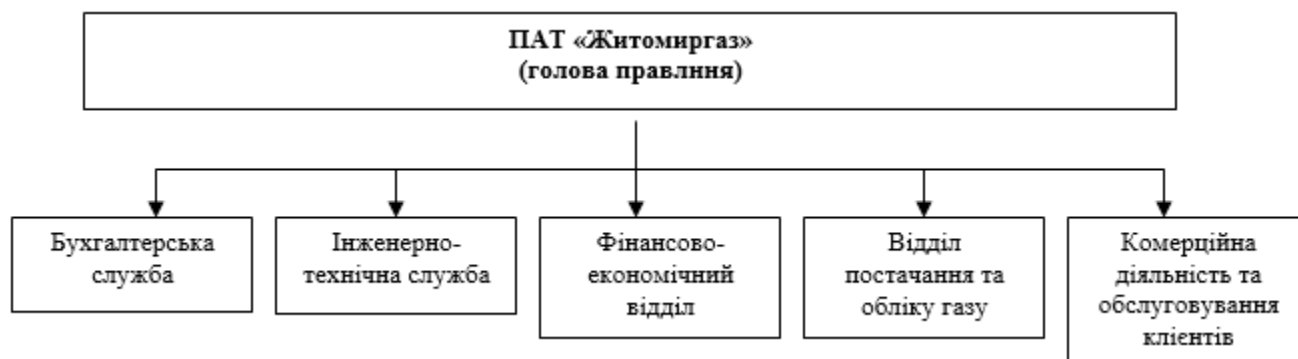

Рис. 1.12 Організаційно-управлінська структура ПАТ «Житомиргаз»

Джерело: узагальнено автором

Загальну структуру ПАТ «Житомиргаз» утворює сукупність всіх виробничих, невиробничих і управлінських підрозділів підприємства. Необхідно зазначити, що виробничі підрозділи розміщені таким чином, щоб забезпечити ефективні взаємозв'язки між підрозділами.

Основні види діяльності ПАТ «Житомиргаз» за кодами економічної класифікації:

40.22.0 Розподілення та постачання газу

45.21.0 Будівництво будівель

45.21.4 Будівництво місцевих трубопроводів, ліній зв'язку та енергопостачання.

Аналіз активів ПАТ «Житомиргаз» представлено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Аналіз активу та пасиву ПАТ «Житомиргаз» за 2017-2019 рр. тис. грн.

Актив	Роки			Відхилення 2019 до 2017 рр.	
	2017	2018	2019	тис. грн.	%
1	2	3	4	5	6
I. Необоротні активи					
Нематеріальні активи	122	235	570	448	У 4,7 р.
Незавершені капітальні інвестиції	9417	14999	17413	7996	184,9
Основні засоби	285151	288089	303272	18121	106,4
Довгострокові фінансові інвестиції	3333	3333	3333	-	100,0
Довгострокова дебіторська заборгованість	185	72	119	-66	64,3

1	2	3	4	5	6
Усього за розділом I	298255	316507	334430	36175	112,1
II. Оборотні активи					
Запаси	2465	8228	13328	10863	У 5,4 р.
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	42630	133480	81315	38685	190,7
Дебіторська заборгованість за розрахунками за виданими авансами	4527	15479	42165	37638	У 9,3 р.
з бюджетом	14608	8360	9435	-5173	64,6
з нарахованих доходів	108	-	-	-	-
Інша поточна дебіторська заборгованість	80879	620	751	-80128	0,1
Гроші та їх еквіваленти	16572	41199	18903	2331	114,1
Усього за розділом II	161789	212366	165897	4108	102,5
Баланс	460044	528873	500327	40283	108,8

Джерело: узагальнено автором

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що показники активів балансу змінилися. Так, загальна вартість активів за звітний період збільшилась на 40283 тис. грн., або на 8,8%. Це відбулось за рахунок збільшення суми необоротних активів на 36175 тис. грн., або на 12,1%. В свою чергу величина необоротних активів зросла за рахунок збільшення суми основних засобів на 18121 тис. грн, або на 6,4% та збільшення суми нематеріальних активів на 448 тис. грн., або у 4,7 р. При цьому довгострокові фінансові інвестиції та інші необоротні активи не змінили свого значення та становили 3333 тис. грн. та 47 тис. грн. відповідно протягом 2017-2019 рр.

Що стосується оборотних активів, то її величина збільшилась на 4108 тис. грн, або на 2,5 %. Це відбулося за рахунок за рахунок збільшення величини запасів на 10863 тис. грн. або у 5,4 р., суми дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи, послуги на 38685 тис. грн. або на 90,7% та суми дебіторської заборгованості за виданими авансами – на 37638 тис. грн. або у 9,3 р.

Аналіз пасивів ПАТ «Житомиргаз» представлено в табл. 1.3.

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що показники пасивів балансу змінилися. Так, загальна вартість пасивів за звітний період збільшилась

на 40283 тис. грн., або на 8,8%. Це відбулось за рахунок збільшення суми поточних зобов'язань на 150245 тис. грн, або у 2,1 р., що відбулося за рахунок збільшення суми поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги на 144291 тис. грн. (у 7,8 р.), та суми інших поточних зобов'язань на 30638 тис. грн. або у 5,4 р. Водночас сума власного капіталу зменшилась на 108162 тис. грн. (46,6%) за рахунок збільшення суми непокритого збитку.

Таблиця 1.3

Аналіз пасиву ПАТ «Житомиргаз» за 2018-2019 рр. тис. грн.

Пасив	Роки			Відхилення 2019 до 2017 рр.	
	2017	2018	2019	тис. грн.	%
I. Власний капітал					
Зареєстрований капітал	241	241	241	-	100,0
Додатковий капітал	302576	302576	302576	-	100,0
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	(70867)	(125401)	(179029)	-108162	252,6
Усього за розділом I	231950	177416	123788	-108162	53,4
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення					
Інші довгострокові зобов'язання	76947	76668	77868	921	101,2
Довгострокові забезпечення	12752	14404	10031	-2721	78,7
Усього за розділом II	89699	91072	87899	-1800	98,0
III. Поточні зобов'язання і забезпечення					
Поточна кредиторська заборгованість за:					
довгостроковими зобов'язання	5012	5012	5012	-	100,0
товари, роботи, послуги	21159	168570	165450	144291	У 7,8 р.
розрахунками з бюджетом	15506	9199	9474	-6032	61,1
розрахунками зі страхування	886	728	945	59	106,7
розрахунками з оплати праці	3344	2718	3904	560	116,7
розрахунками за одержаними авансами	79161	51782	55911	-23250	70,6
розрахунками з учасниками	138	-	-	-	-
Поточні забезпечення	6189	5930	10306	4117	166,5
Інші поточні зобов'язання	7000	16446	37638	30638	У 5,4 р.
Усього за розділом III	138395	260385	288640	150245	У 2,1 р.
Баланс	460044	528873	500327	40283	108,8

Джерело: узагальнено автором

Характеристика результатів господарської діяльності ПАТ «Житомиргаз» за 2017-2019 рр. представлена в табл. 1.4.

Характеристика результатів господарської діяльності ПАТ «Житомиргаз»
за 2017-2019 рр.

Показники	Роки			Відхилення 2019 до 2017 рр.	
	2017	2018	2019	тис. грн.	%
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	717386	406142	408840	-308546	57,0
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	765780	329692	429241	-336539	56,1
Валовий: прибуток (збиток)	(48394)	76450	(20401)	27993	42,2
Інші операційні доходи	100927	19802	6405	-94522	6,3
Адміністративні витрати	17165	20472	25958	8793	151,2
Інші операційні витрати	25561	120988	13594	-11967	53,2
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	9807	(45208)	(53548)	-63355	-546,0
Інші фінансові доходи	11826	376	352	-11474	3,0
Фінансові витрати	7342	6623	4984	-2358	67,9
Чистий фінансовий результат: прибуток (збиток)	(21948)	(54621)	(55449)	-33501	У 2,5 р.

Джерело: узагальнено автором

Як показав аналіз даних табл. 1.4, господарська діяльність підприємства є збитковою. Водночас, в 2019 році підприємство отримало чистого збитку на суму 55449 тис. грн., тоді як у 2017 році збиток становив - 21948 тис. грн. Сума чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) зменшилась на 308546 тис. грн. або на 43,0%.

Аналіз розрахунків з покупцями є однією із складових аналізу фінансового стану ПАТ «Житомиргаз». Основні джерела інформації для проведення аналізу розрахунків ПАТ «Житомиргаз» з його контрагентами узагальнено на рис. 1.13.

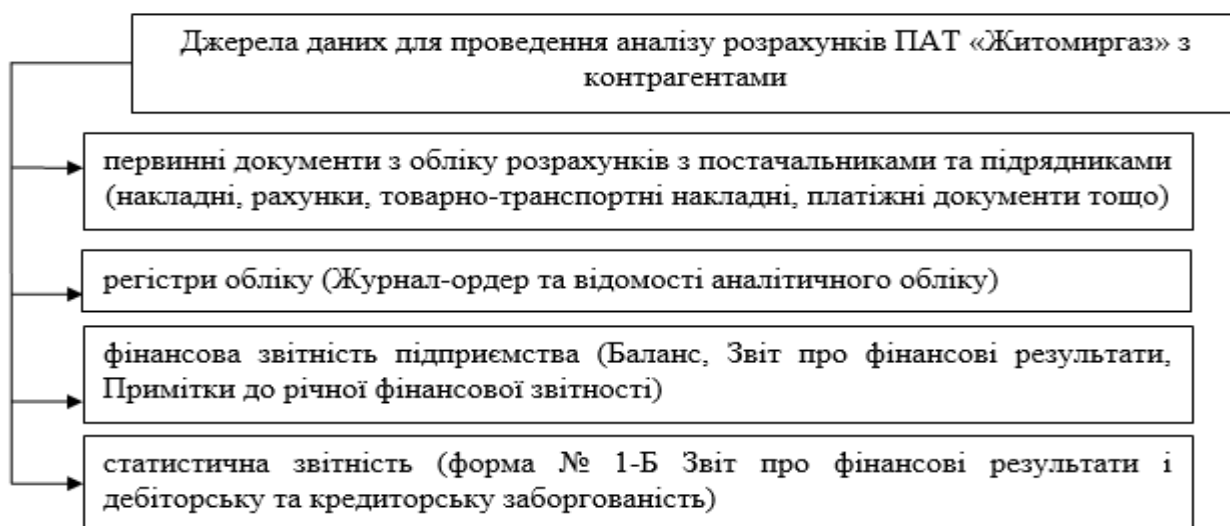

Рис. 1.13. Основні джерела інформації для проведення аналізу розрахунків ПАТ «Житомиргаз» з його контрагентами

Джерело: узагальнено автором

Характеристика обсягів господарських відносин з покупцями ПАТ «Житомиргаз» представлено в табл. 1.5.

Таблиця 1.5

Характеристика обсягів господарських відносин з покупцями ПАТ «Житомиргаз» за 2017-2019 рр.

Назва організації покупця (замовника)	Роки						Відхилення 2019 до 2017 рр.	
	2017		2018		2019		+,-, тис. грн.	%
	тис.грн	%	тис.грн	%	тис.грн	%		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Іршанський ГЗК ПрАТ Кримський ТИТАН	5521687,78	11	5838922,46	27	5204453,1	7	-317234,68	94
Картонний комбінат Житомирський ТОВ	16816196,64	34	5638573,79	26	27993819,5	36	11177622,85	166
Галіївський маслозавод ТОВ Чуднів	2781781,07	6	2537490,79	12	3026071,35	4	244290,28	109
Мар'янівський склозавод ПрАТ	3307637,375	7	2499287,81	11	4115986,94	5	808349,565	124
Агрофірма Світанок ПСП	2518382,09	5	1348623,44	6	3688140,74	5	1169758,65	146
Завод залізобетонних шпал Коростень	2191728,5	4	1280222,78	6	3103234,22	4	911505,72	142

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Пивоварений завод ТОВ Бердичів	2856440,315	6	1019962,05	5	4692918,58	6	1836478,265	164
Управління автомобільних шляхів	791437,1	2	677177,71	3	905696,49	1	114259,39	114
Маслосирзавод ТОВ Андрушівка	889263,18	2	629076,55	3	1149449,81	1	260186,63	129
Біомедскло ПАТ	12480067,2	25	548149,26	2	24411985,1	31	11931917,94	196
Всього	50154621,25	100	22017486,6	100	78291755,9	100	28137134,61	156

Джерело: узагальнено автором

Виходячи з даних таблиці, бачимо, що обсяг господарських відносин досліджуваного підприємства з його покупцями у 2017 р. порівняно з 2018 р. збільшився на 28137134,61 тис. грн (56,0 %).

У 2019 році збільшився обсяг продажу з такими організаціями як ТОВ «Картонний комбінат Житомирський» на 66,0 %, ПСП Агрофірма «Світанок» на 46,0 %, ТОВ «Бердичівський пивоварний завод» на 64,0 %, ПАТ «Біомедскло» на 9,0 %

Найбільшу частку у структурі господарських відносин протягом 2017-2019 рр. займають такі підприємства як ТОВ «Картонний комбінат Житомирський» (у 2017 р. – 34,0 %, у 2018 р. – 26,0 % та у 2019 р. – 36,0 %.), ПрАТ «Іршанський ГЗК» (у 2017 р. – 11,0 %, у 2018 р. – 27,0 % та у 2019 р. – 7,0 %) та ПАТ «Біомедскло» (у 2017 р. – 25,0 %, у 2018 р. – 2,0 % та у 2019 р. – 31,0 %.). Ці організації є надійними партнерами для ПАТ «Житомиргаз».

ПАТ «Житомиргаз» підтримує зв'язки з багатьма фірмами-покупцями. Підприємство є бажаним діловим партнером для багатьох інших суб'єктів господарської діяльності. Дані про надання послуг ПАТ «Житомиргаз» узагальнено в табл. 1.6.

Дані про надання послуг ПАТ «Житомиргаз» за 2017-2019 рр.

№ п/п	Найменування послуг	Од. вим.	Фактично надано послуг			Відхилення 2019 до 2018 рр.
			2017	2018	2019	
1	Автопослуги	тис.грн	39614	12431	13851	-25763
2	Послуги по пломбуванню газових приладів	тис.грн	61317	183715	108483	47166
3	Первірка вентканалів і димоходів	тис.грн	578785	265690	91333	-487452
4	Ремонт лічильників	тис.грн	351962	341040	424629	72667
5	Державна повірка лічильників	тис.грн	237568	270213	273860	36292
6	Вхідний контроль	тис.грн	6749	5228	-	-
7	Послуги по вкл. газу після обріз., обрізки по заявкам	тис.грн	194967	34536	83155	-111812

Джерело: узагальнено автором

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що ПАТ «Житомиргаз» надає послуги щодо пломбування газових приладів, кількість яких була надана на 47166 тис. грн. більше у 2019 р., в порівнянні з 2017 р. Також, підприємство надає послуги з приводу ремонту лічильників, кількість яких збільшилась на 72667 тис. грн., послуги щодо включення газу після обрізування – на 36292 тис. грн, більше у 2019 р., в порівнянні з 2017 р.

В процесі проведеного дослідження можна зробити висновок, що однією з головних умов підтримки необхідного рівня ліквідності і платоспроможності ПАТ «Житомиргаз» є ефективне управління розрахунками з покупцями.

РОЗДІЛ 2. ОБЛІК І КОНТРОЛЬ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ГАЗУ ТА ПОСЛУГ НА ЙОГО ПОСТАЧАННЯ

2.1. Завдання і роль системи обліку і контролю розрахунків з покупцями

Практика переконливо доводить, що успіх суб'єктів бізнесу можливий при умові правильного й обґрунтованого ведення розрахунків, зокрема з покупцями. Сучасні ж економічні умови посилюють такі вимоги, тому що будь-які упущення можуть звести нанівець всі позитивні результати діяльності бізнесу.

Управління розрахунками з покупцями також передбачає контроль за процесом оборотності коштів. Таким чином, управління розрахунками передбачає визначення наступних моментів (рис. 2.1).

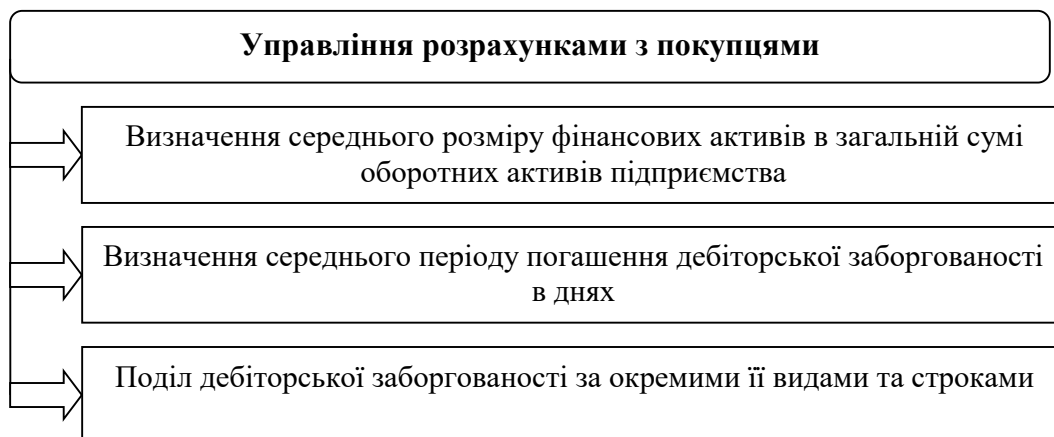

Рис. 2.1. Управління розрахунками з покупцями

Джерело: узагальнено автором

Управління розрахунками з покупцями, в т.ч. і управлінський облік, загалом, має забезпечувати постійний контроль стану розрахунків разом із надходженням чи витрачанням коштів та їхньою наявністю на звітну дату.

Основними завданнями контролю розрахунків з покупцями є перевірка:

✓ ☐	достовірності заборгованості покупців та правильність її списання, якщо строк позикової давності пройшов;☐
✓ ☐	наявності укладених договорів з покупцями;☐
✓ ☐	достовірності відображення в обліку розрахунків з покупцями в залежності від прийнятого методу визначення реалізації;☐
✓ ☐	правильності оформлення первинних документів;☐
✓ ☐	правильності використання реєстрів бухгалтерського обліку та повноти відображення в них розрахунків з покупцями;☐
✓ ☐	дотримання правильності строків позикової давності розрахунків з покупцями.☐

Ефективне ведення обліку розрахунків з покупцями забезпечується при послідовному дотриманні і використанні концептуальних облікових вимог і припущень.

2.2. Облік розрахунків з покупцями

Ринковий механізм базується на базі попиту та пропозиції, які формують ціну на ринку, де головними суб'єктами виступають покупці і продавці. За таких умов з'являється потреба в достовірній інформації про обсяги реалізованої продукції. Повну та різнобічну інформацію забезпечує система бухгалтерського обліку підприємства, зокрема розрахунки з покупцями, оскільки інформація відображена на цих рахунках безпосередньо пов'язана з реалізацією послуг підприємства та отриманням прибутку.

Порядок організації документообігу залежить від характеру й особливостей господарських операцій та їх облікового оформлення, та від структури суб'єкту бізнесу і його облікового апарату [8] (рис. 2.2).

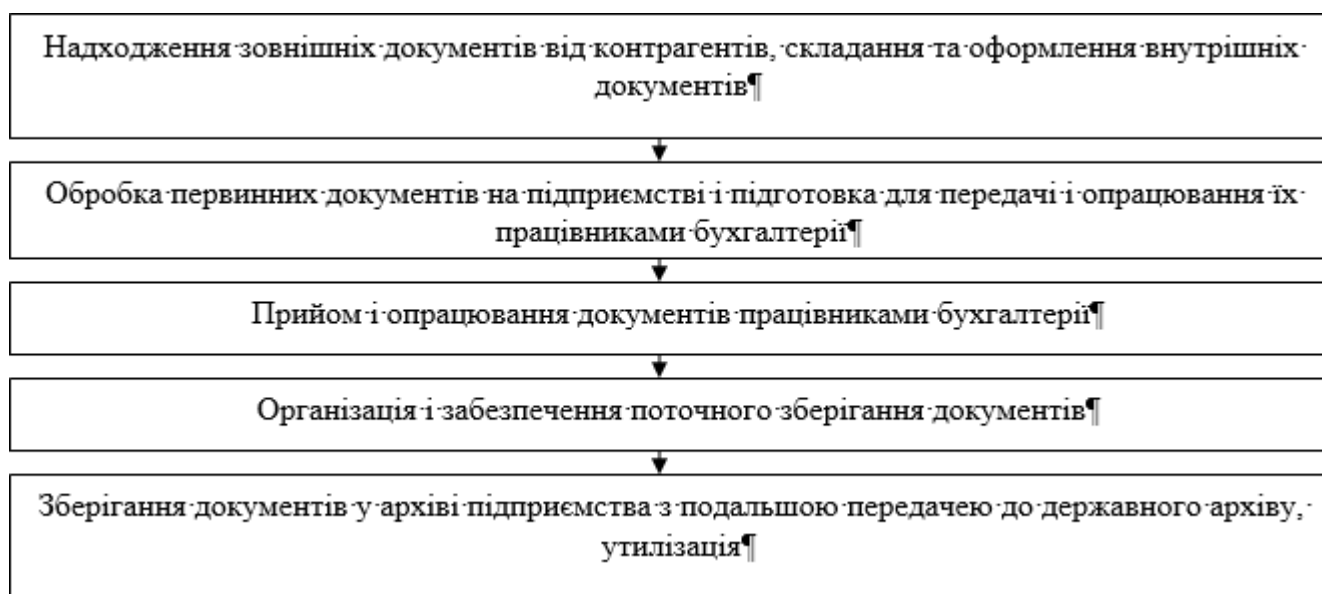

Рис. 2.2. Загальна схема організації документообігу на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

Правильно і раціонально організований облік в ПАТ «Житомиргаз» дає змогу підвищити якість обліково-економічної інформації, а також раціонально розділити обов'язки між працівниками.

Реалізуючи свої послуги ПАТ «Житомиргаз» вступає у взаємовідносини з покупцями, а отже здійснює з ними у певному порядку розрахунки. Взаємовідносини з покупцями пов'язані з укладанням договорів купівлі-продажу. Також, первинними документами для розрахунків з покупцями в ПАТ «Житомиргаз» є: накладні, рахунок-фактура, видаткова накладна, платіжне доручення за якою здійснюється перерахування коштів на розрахунковий рахунок підприємства-продавця, підтвердженням здійснення оплати за продукцію є виписка банку по розрахунковому рахунку підприємства-продавця, товарно-транспортна накладна, рахунки, Акти на надання послуг, а також, оскільки ПАТ «Житомиргаз» є платником податку на додану вартість і зареєстроване податковій інспекції, надають покупцеві (замовнику) податкову накладну, із зазначенням у ній дати виписки, порядкового номеру, найменування та індивідуального податкового номеру продавця і покупця, умови продажу і форми ведення розрахунків.

Загальну схему бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями представлено на рис. 2.3.

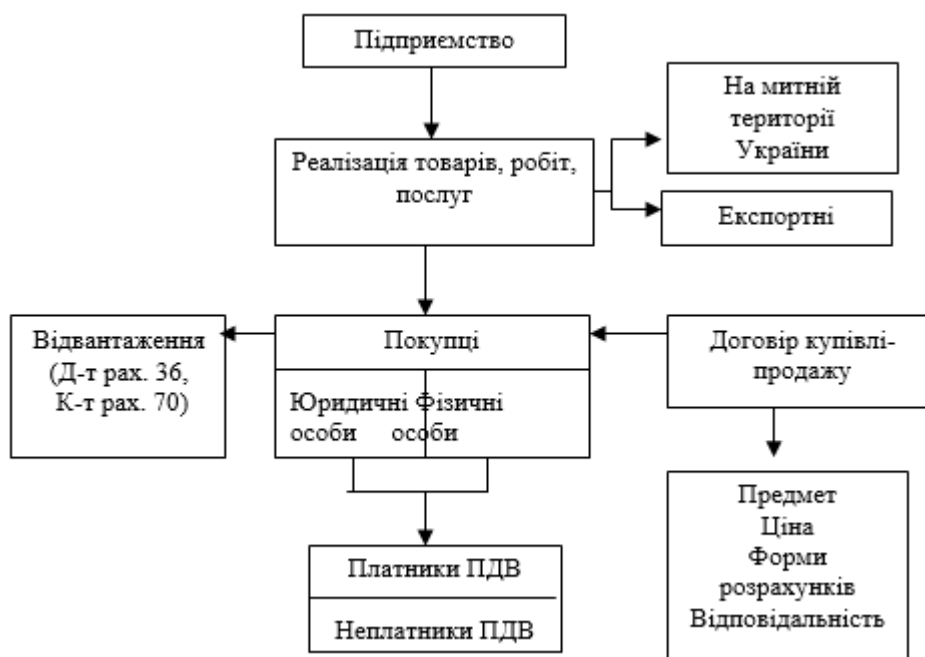

Рис. 2.3. Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями на підприємстві

Джерело: узагальнено автором

В процесі проведеного дослідження можна зробити висновок, що ПАТ «Житомиргаз» у своїх відносинах з покупцями повинні передусім брати до уваги їхню платоспроможність, стежити за виконанням ними встановленої матеріальної відповідальності за затримку платежів. Порядок організації розрахунків ПАТ «Житомиргаз» представлено на рис. 2.4.

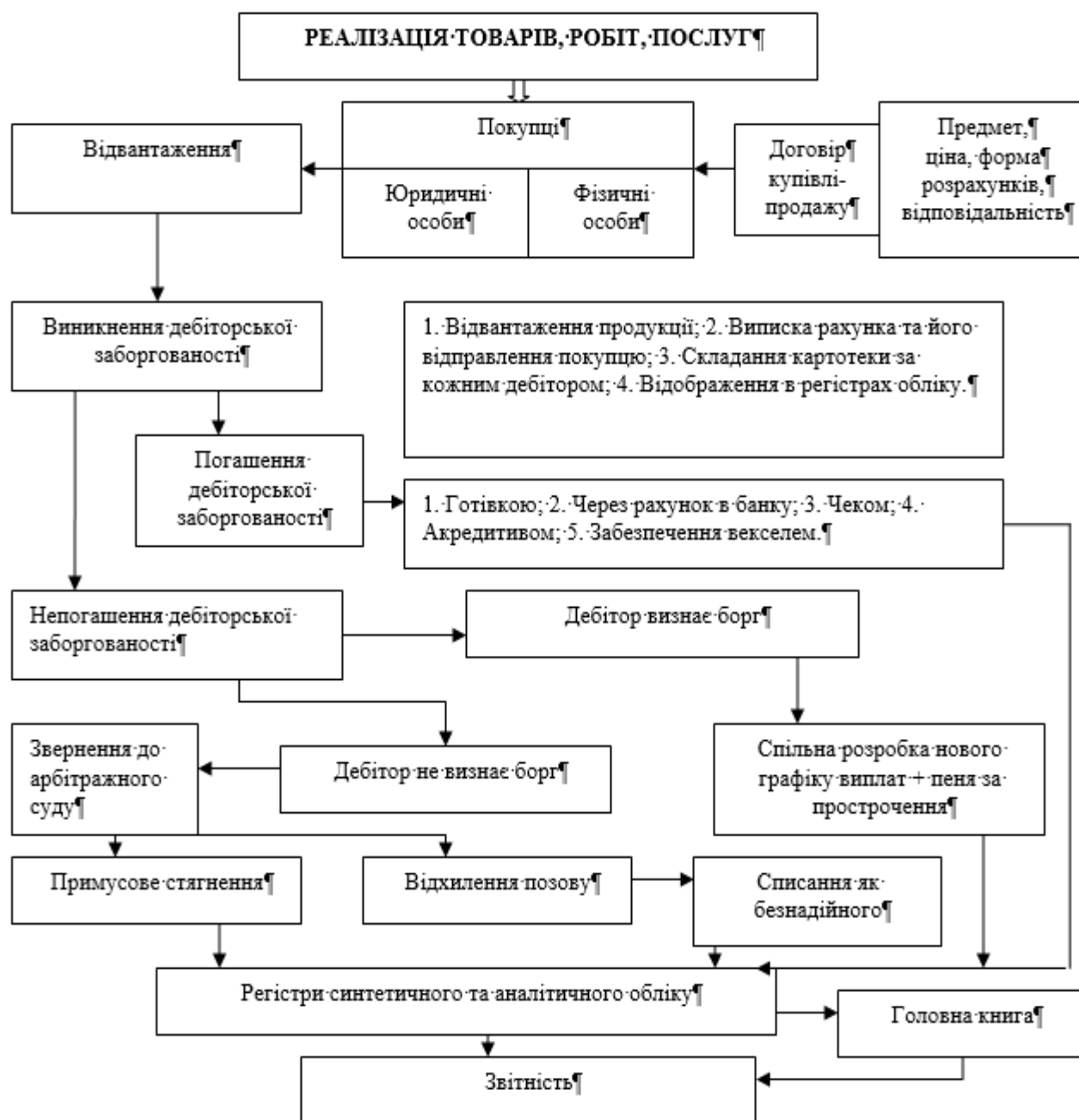

Рис. 2.4 Порядок організації розрахунків ПАТ «Житомиргаз»

Джерело: узагальнено автором

Порядок загального ведення обліку розрахунків з покупцями ПАТ «Житомиргаз» наведено на рис. 2.5.

Рис. 2.5. Загальна схема бухгалтерського обліку розрахунків з покупцями і замовниками ПАТ «Житомиргаз»

Джерело: узагальнено автором

В ПАТ «Житомиргаз», Інструкцією про застосування Плану рахунків [7], передбачено, що інформація по розрахунках з покупцями за виконані роботи й послуги, окрім заборгованості, що забезпечена векселем узагальнюється на рахунку 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками».

Побудова аналітичного обліку по рахунку 36 повинна забезпечити отримання даних про заборгованість, строк сплати по якій ще не настав, а також заборгованість, не сплачену у визначені терміни.

2.3. Система та інструменти контролю розрахунків з покупцями

У процесі своєї діяльності ПАТ «Житомиргаз» надає послуги, а отже на цій стадії виникають розрахункові відносини з покупцями. Внутрішньогосподарський контроль за розрахунками з покупцями дозволяє ефективно та мобільно віднайти недоліки в системі обліку та реалізації дебіторської заборгованості.

Завданням внутрішнього контролю розрахунків з покупцями в ПАТ «Житомиргаз» є перевірка достовірності даних обліку про стан розрахунків із покупцями, дотримання розрахункової дисципліни і впливу її на платоспроможність підприємства, яка забезпечує його нормальну фінансово-господарську діяльність. Порушення елементів даної системи одразу дасть негативний економічний вплив на фінансовий стан підприємства. Недостатність методологічної бази та обґрунтованості необхідності впровадження додаткового контролю на підприємстві, є перешкодою на шляху до покращення фінансових показників.

Потреба у внутрішньому контролі зумовлена також тим, що верхня ланка управління підприємством не займається безпосередньо контролем повсякденної діяльності виробничих структурних та функціональних підрозділів підприємства, в зв'язку з чим вона відчуває потребу у інформації, що формується на більш низькому рівні управління.

Виходячи з цілей, які необхідно досягти контролеру при проведенні дослідження даного виду операцій, формуються об'єкти контролю (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Об'єкти контролю стану розрахунків з покупцями

Джерело: узагальнено автором

Основні завдання контролю розрахунків з покупцями в ПАТ «Житомиргаз» узагальнено на рис. 2.7.

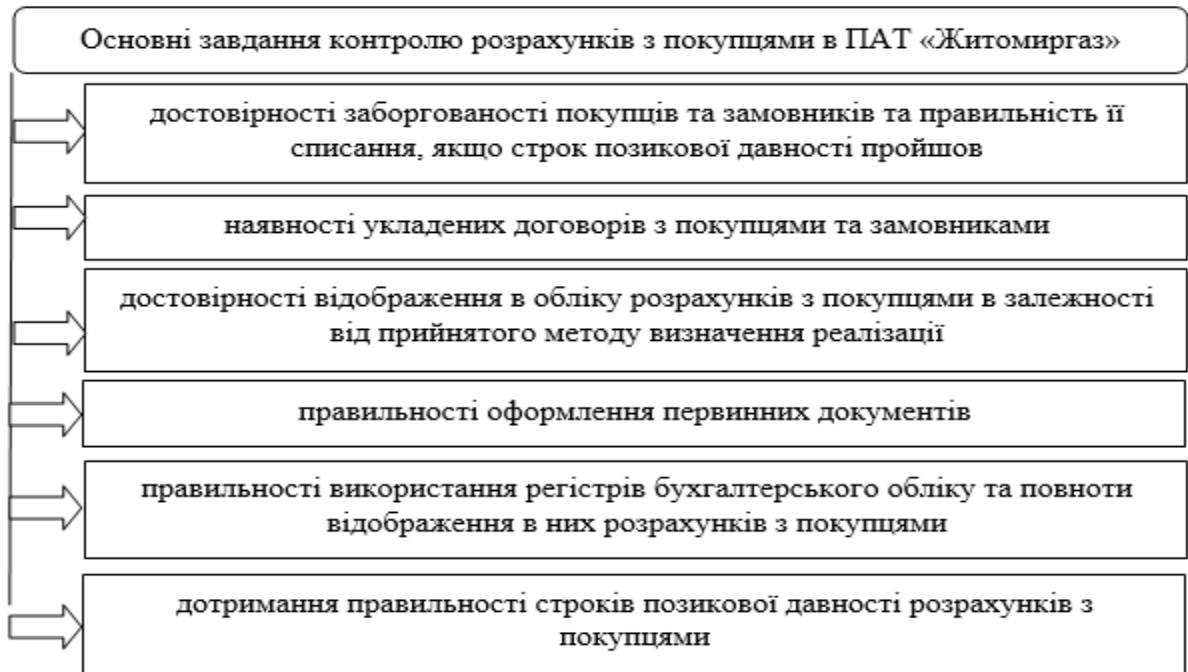

Рис. 2.7. Основні завдання контролю розрахунків з покупцями в ПАТ «Житомиргаз»

Джерело: узагальнено автором

Для більш ефективного підходу до оцінки стану та контролю розрахунків з покупцями можна використати наступну модель (рис. 2.8).

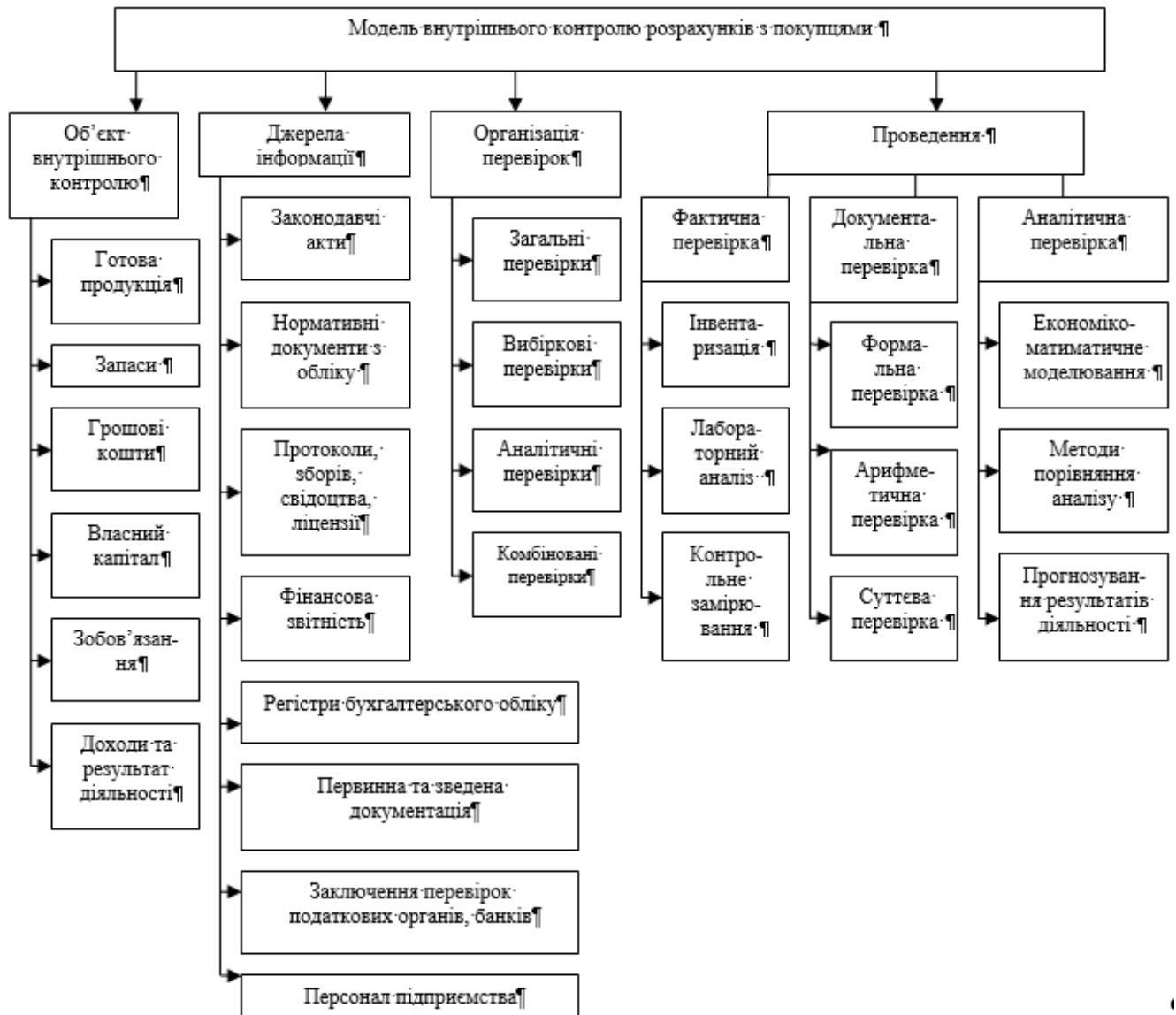

Рис. 2.8. Модель внутрішнього контролю розрахунків з покупцями в

ПАТ «Житомиргаз»

Джерело: узагальнено автором

Оскільки відображення в обліку розрахунків з покупцями пов'язано з операціями по дебіторській заборгованості в цілому, то об'єктом перевірки аудиту є не тільки розрахунки з покупцями, але й дебіторська заборгованість.

Основною метою аудиту розрахунків підприємства з покупцями є встановлення достовірності документальних даних відносно формування операцій купівлі – продажу послуг, правильності проведення обліку по

розрахунках з покупцями, та достовірності відображення розрахунків у фінансовій звітності.

Досягнення поставленої мети перед аудитом розрахунків з покупцями поставленні такі завдання. Таким чином, завданням аудиту розрахунків з покупцями та дебіторської заборгованості є:

✓ □	перевірка наявності і правильності оформлення первинних документів, що є підставою для облікових записів по збуту;□
✓ □	оцінка синтетичного та аналітичного обліку, правильне використання відповідних рахунків Плану рахунків;□
✓ □	контроль правильності перенесення вхідного сальдо при відкритті нових рахунків Головної книги;□
✓ □	оцінка стану дебіторської заборгованості за встановленими критеріями;□
✓ □	перевірка правильності розрахунків по дебіторській заборгованості;□
✓ □	аналіз доцільності заходів, вжитих підприємством щодо ліквідації причин, які спричинили прострочену заборгованість;□
✓ □	оцінювання стану синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями, якості відображення господарських операцій у бухгалтерському обліку, облікових реєстрах та звітності;□
✓ □	порівнянність показників фінансової і не бухгалтерської звітності (управлінський звіт керівника підприємства, фінансового огляду) щодо дебіторської заборгованості та наданих послуг.□

Аудит розрахунків з покупцями проводиться відповідно до програми, складеної аудитором, до якої входять такі питання:

✓ □	контроль наявності, якості та реєстрації укладених договорів;□
✓ □	звірка залишків по розрахункам за даними Головної книги, синтетичного й аналітичного обліку;□
✓ □	перевірка правильності створення і використання резерву сумнівних боргів;□
✓ □	контроль повноти й реальності відображення господарських операцій по безготівковим розрахункам у первинних документах;□
✓ □	контроль відповідності та своєчасності облікової реєстрації (аналітичний, синтетичний, зведений синтетичний облік);□
✓ □	перевірка безнадійної дебіторської заборгованості;¶ інші питання, що стосуються аудиту реалізації продукції та розрахунків з дебіторами□

Суттєвим моментом у проведенні аудиту розрахунків з покупцями на підприємстві є отримання необхідного обсягу якісних аудиторських доказів в ході проведення аудиторських процедур [18].

Для отримання інформації про реальний стан дебіторської заборгованості та наданих послуг аудитори користуються методом інвентаризації розрахунків і надсилають вибірково листи–запити підприємствам–боржникам про звірку даних та самостійно проводять зустрічні перевірки.

Отриману в ході аудиторської перевірки інформацію аудитор фіксує в своїх документах. На підставі проведеної перевірки та відповідних записів аудитор формує пакет пропозицій щодо поліпшення, усунення недоліків та недопущення помилок в подальшій діяльності підприємства. Після закінчення аудиторської перевірки керівництво підприємства отримує аудиторський висновок, який є внутрішнім документом компанії і носить рекомендаційний характер.

Отже, аудит стану реалізації послуг та дебіторської заборгованості для підприємства відіграє значну роль, оскільки він сприяє ефективному управлінню, забезпечує фінансову стійкість та платоспроможність підприємства.

ВИСНОВКИ

Дослідивши систему контролю та організацію обліку розрахунків з покупцями в ПАТ «Житомиргаз» можна зробити наступні висновки:

1. Доведено, що облік розрахунків з покупцями – елемент управління підприємства, який передбачає виконання бюджету і розв’язання завдань перспективного розвитку підприємства після прийняття управлінських рішень.

2. Обґрунтовано, що для забезпечення ефективного функціонування господарської системи повинні постійно здійснюватися дослідження якості відносин, які впливають на систему взаємодії суб’єкта бізнесу та його контрагентів.

3. Облік розрахунків з покупцями є досить важливою ділянкою облікового забезпечення, саме на цьому етапі формується основна частина доходної частини суб’єкта бізнесу.

4. Своєчасний оперативний та безперервний контроль за суворим виконанням договірних зобов’язань покупцями вирішується за умови використання автоматизованих комп’ютерних систем, які на якісно більш високому рівні формують результатну інформацію.

5. Організацію аналітично-контрольної роботи в ПАТ «Житомиргаз» відповідно до потреб управління розрахунками з покупцями розглядають у двох проекціях. З одного боку – як механізм аналітично-контрольної служби та забезпечення проведення аналізу формування розрахунків з покупцями, а з іншої – як механізм аналітично-контрольних робіт, що безпосередньо здійснюються при проведенні аналізу та контролю розрахунків з покупцями.

6. Обґрунтовано основні завдання внутрішнього контролю, які передбачають перевірку достовірності даних обліку про стан розрахунків із покупцями; дотримання розрахункової дисципліни і вплив її на платоспроможність підприємства.

7. ПАТ «Житомиргаз» підтримує зв’язки з багатьма фірмами-покупцями і є бажаним діловим партнером для багатьох інших суб’єктів бізнесу. Протягом

багатьох років керівництво підприємства зарекомендувало себе як бездоганний виконувач умов договорів і платоспроможний партнер.

8. Для покращення фінансового стану на підприємстві необхідно: слідкувати за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості, а також на досліджуваному підприємстві, на нашу думку, слід ввести посадову особу, яка б відповідає за стан розрахунків із покупцями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоусько В. С., Беленкова М. І., Білоусько Т. Теорія бухгалтерського обліку : підруч. Київ : Алерта, 2010. 402 с.
2. Бруханський Р. Ф. Зміна управлінських парадигм як фактор розвитку бухгалтерського обліку: стратегічний аспект. *Облік і фінанси*. 2014. № 3 (65). С. 15-20.
3. Бруханський Р. Ф. Концепція стратегічного менеджменту та бухгалтерський облік: можливі варіанти взаємозв'язку. *Інноваційна економіка*. 2014. № 3. С. 239-243
4. Бруханський Р. Ф. Фінансово-облікова проблематика відтворення потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія / Р. Ф. Бруханський, Н. В. Железняк, І. П. Хомин; за наук. ред. Р. Ф. Бруханського. Тернопіль : ТНЕУ, 2014. 452 с.
5. Буднік Т. В., Гнатенко Є. П. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й аналіз. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 740-743
6. Дідоренко Т. В., Белова І. М. Завдання та принципи побудови обліку розрахунків з покупцями і замовниками. *Сталий розвиток економіки*. 2015. №3. С. 217-220. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_3_33.
7. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом М-ва фінансів України від 30 листоп. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
8. Кононенко О., Маханько О. Аналіз фінансової звітності. Харків : Фактор, 2008. 208 с.
9. Короткова А. О. Проблеми організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками на торговельному підприємстві. URL: http://storage.library.opu.ua/online/conference/tez_48/6-78.pdf

10. Короткова А. О. Проблеми організації обліку розрахунків з покупцями і замовниками на торгівельному підприємстві. URL: http://storage.library.opu.ua/online/conference/tez_48/6-78.pdf

11. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

12. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ М-ва фінансів України від 08 жовт. 1999 р. № 237. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text>

13. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: наказ М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>

14. Петренко О. П., Сокурєнко К. С. Проблеми обліку розрахунків з покупцями та замовниками на аграрному підприємстві. *Підприємницька модель економіки та управління розвитком підприємства*: тези I Міжн. наук.-практ. конф. (8-9 листопада 2018 р.). Житомир, 2018. С. 676-679.

15. План рахунків бухгалтерського обліку у визначеннях та схемах: навчально-наочний посібник / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Т. С. Гайдучок [та ін.] Житомир: Рута, 2019. 212 с.

16. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755 / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

17. Попова В. Д., Кузь В. І. Удосконалення обліку дебіторської заборгованості у контексті формування інформаційного забезпечення управління платоспроможністю суб'єкта господарювання. *Приазовський економічний вісник*. 2020. Вип. 4(2). С. 104-109

18. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258 / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>

19. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 07 лип. 1999 р. № 996 / Верх. Рада України. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

20. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності : наказ М-ва фінансів України від 28 берез. 2013 р. № 433.

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>

21. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України : Наказ Міністерства фінансів України від 27 черв. 2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>

22. Про інвентаризацію активів та зобов'язань: Положення від 02.09.2014р №879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

23. Пушкарь І. В. Проблемні аспекти обліку розрахунків з покупцями та замовниками. URL: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2016/Economics/7_166686.doc.htm

24. Рафальська Н. Особливості обліково-аналітичного забезпечення розрахунків з покупцями і замовниками. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/24032021/3/9.pdf>

25. Рейтинг імпортерів газу в Україну в 2020 році: хто і в кого купував блакитне паливо: URL: <https://porady.org.ua/rejting-importeriv-gazu-v-ukrainu-v-2020-roci-khto-i-v-kogo-kupuvav-blakitne-palivo>

26. Рибалко О. М. Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю. *Вісник Запорізького національного університету*. 2014. № 1 (9). С. 164-169

27. Сарапіна О. А., Мигович А. С. Теоретичні засади управління дебіторською заборгованістю. *Вісн. Чернігівського держ. технологічного ун-ту*. 2014. №4(76). С. 192-198

28. Скрипник М. І. Контроль розрахунків з покупцями та замовниками. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/16354250733335.pdf>

29. Слєпченко В. П., Скрипник М. І. Методика обліку розрахунків підприємства з покупцями та замовниками. *Економіка і суспільство*. 2021. Вип. 29. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-29-4>

30. Транспортування газу з Європи в Україну. URL: <https://tsoua.com/news/u-veresni-ukrayina-zbilshyla-import-gazu-z-yes-na-17-do-665-mln-kub-m/>
31. Як працює ринок газу. URL: <https://gas.ua/uk/home/news/yak-pratsyuie-rinok-gazu-infografika>
32. Hossain, A., Rahman, Md. L., Hasan, Md. M. (2018). Consumers' Internet Shopping Decision toward Fashion Apparels and Its Impact on Satisfaction in Bangladesh. *Business Ethics and Leadership*, 2(4), 74-82. [http://doi.org/10.21272/bel.2\(4\).74-82.2018](http://doi.org/10.21272/bel.2(4).74-82.2018)

ДОДАТКИ